SERVEON
BESTUURSONDERSTEUNING
PROJECTMANAGEMENT

ECONOMISCHE ANALYSE

REGIO DE LIEMERS

BIJLAGEN

BIJLAGEN

A. Bronnen en literatuurlijst

B. Cijfers per gemeente

C. Werkgelegenheid uit Toerisme

D. Opbrengst gesprekken MKB-verenigingen

E. Opbrengst brede werksessie 28 juni 2018

A. BRONNEN EN LITERATUURLIJST

- Cijfers en analyse, bronnen: Centraal bureau statistiek, Kamer van Koophandel, LISA werkgelegenheidsregister, Provincie Gelderland.
- Werkdocument Kracht van Oost, Regioplan et al, januari 2017
- Roadmap de Liemers, Groene Alliantie de Liemers, mei 2016
- Centrumvisie Zevenaar, Majolée retail vastgoed advies, december 2015
- Actieagenda grensoverschrijdende economie en arbeid, Ministerie BZK, januari 2017
- Positionering van Arnhem-Nijmegen voor mega DC's, BUCK consultants international, september 2016
- Economisch kader Westervoort, Stec groep, december 2017
- Economische beleidsnota gemeente Montferland, januari 2018
- Arnhem Connect, samen sterk voor de regio, Rabobank, april 2017
- Wonen werken en winkelen in de Liemers, Rabobank, 2012
- Regionaal programma werklocaties, regio Arnhem - Nijmegen, februari 2017
- Actualisatie routekaart energietransitie Regio Arnhem Nijmegen, RoyalHaskoningDHV, maart 2018
- Naar een agenda voor economie en werk, RADAR advies, februari 2018
- Ondernemerspeilingen Montferland en Zevenaar
- Rapport arbeidsmarktprognoses 2017-2021 Provincie Gelderland
- Provinciale werkgelegenheidsenquête 2017 (PWE) Provincie Gelderland
- SER advies Energietransitie en werkgelegenheid, juni 2018

B. CIJFERS PER GEMEENTE

Gemeente Zevenaar

Figuur 1: Bron: Provinciale werkgelegenheids enquête Gelderland.

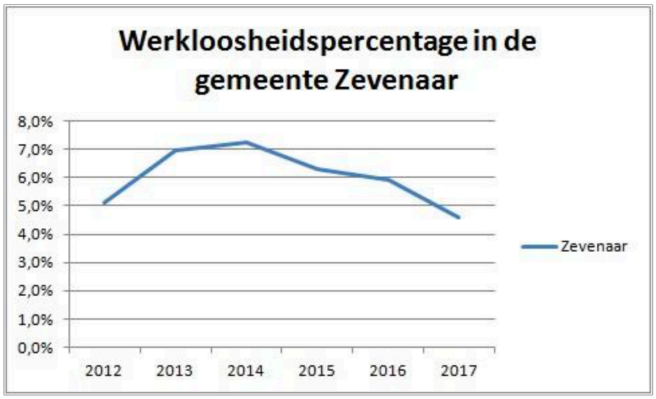

Figuur 2: Bron: website 'Waar staat je gemeente'.

Figuur 3: Bron: Statistisch zakboek Gelderland

Figuur 4: Bron: Statistisch zakboek Gelderland

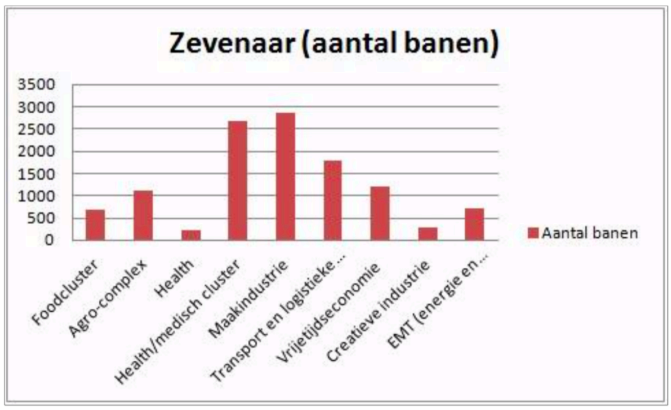

Figuur 5: Bron: Statistisch zakboek Gelderland

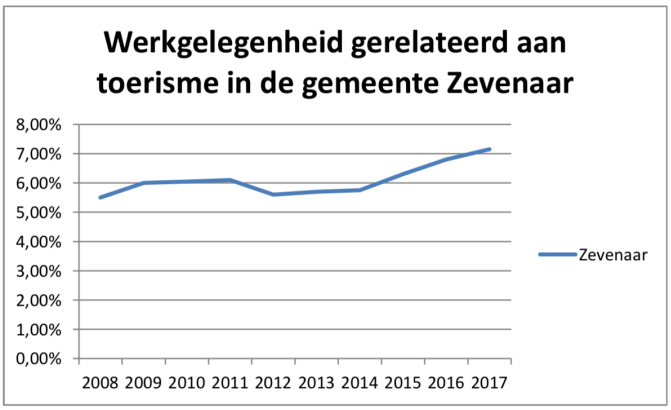

Figuur 6: Bron: Statistisch zakboek Gelderland

De grafieken zijn gebaseerd op cijfers van de voormalige gemeente Zevenaar en de voormalige gemeente Rijnwaarden.

Gemeente Montferland

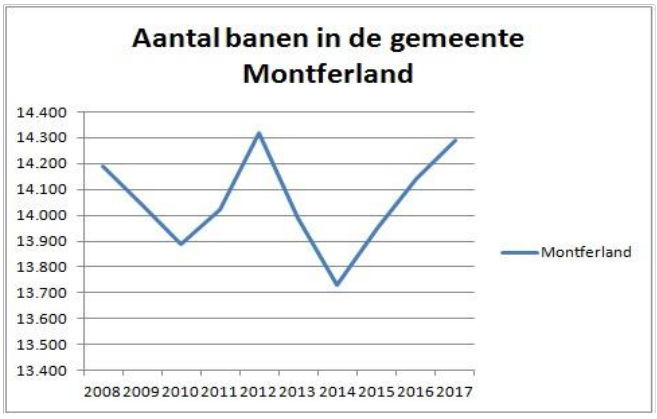

Figuur 1: Bron: Provinciale werkgelegenheids enquête Gelderland.

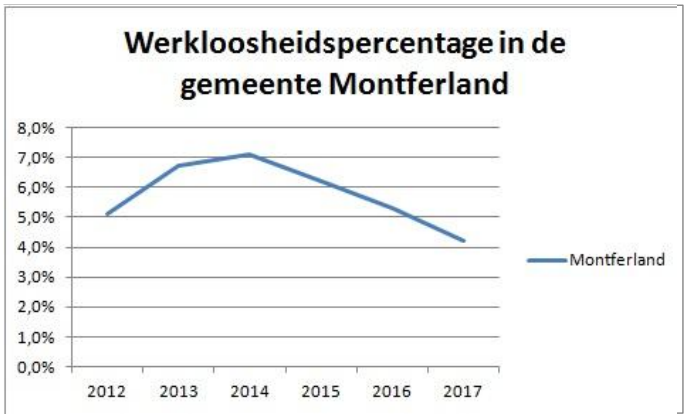

Figuur 2: Bron: website 'Waar staat je gemeente'.

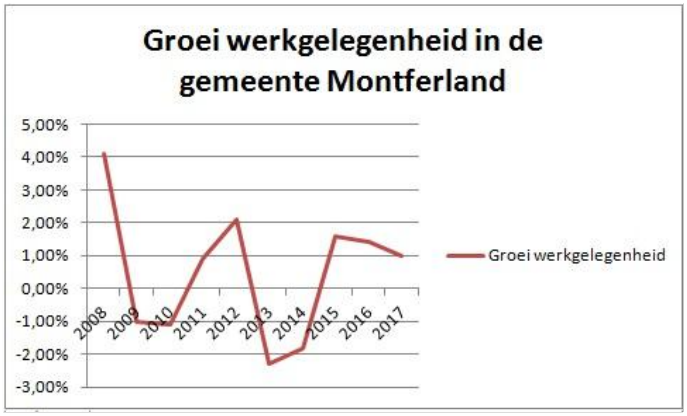

Figuur 3: Bron: Statistisch zakboek Gelderland

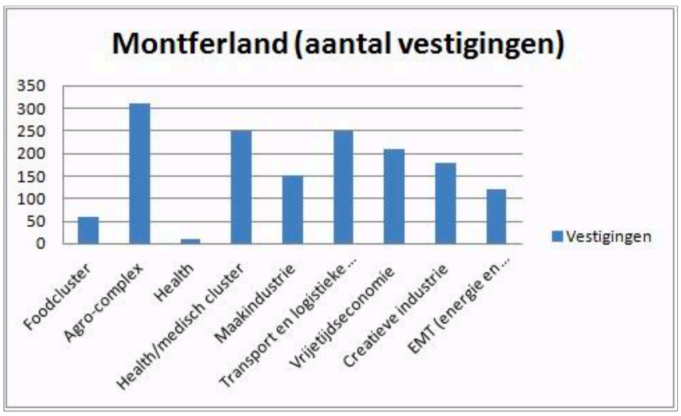

Figuur 4: Bron: Statistisch zakboek Gelderland

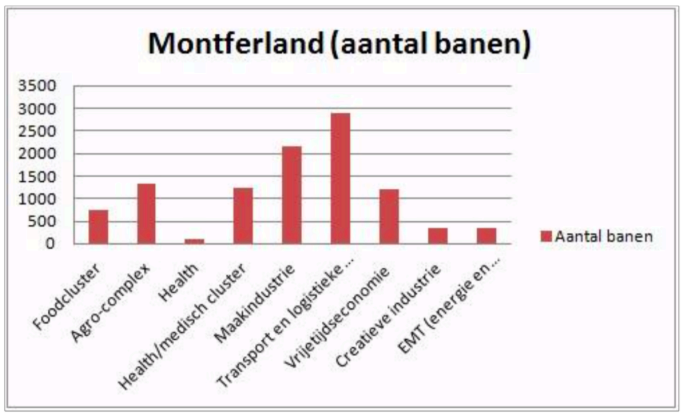

Figuur 5: Bron: Statistisch zakboek Gelderland

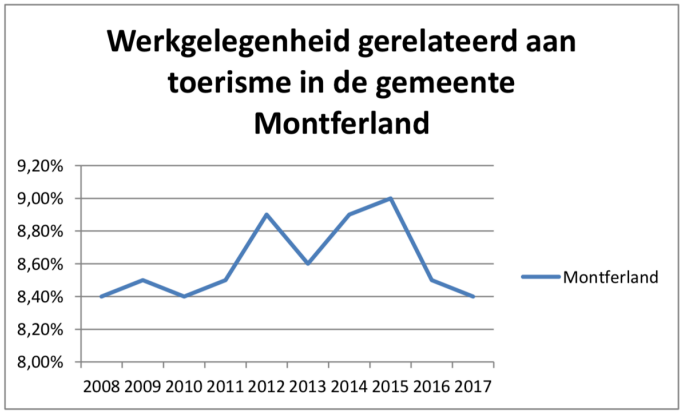

Figuur 6: Bron: Statistisch zakboek Gelderland

Gemeente Duiven

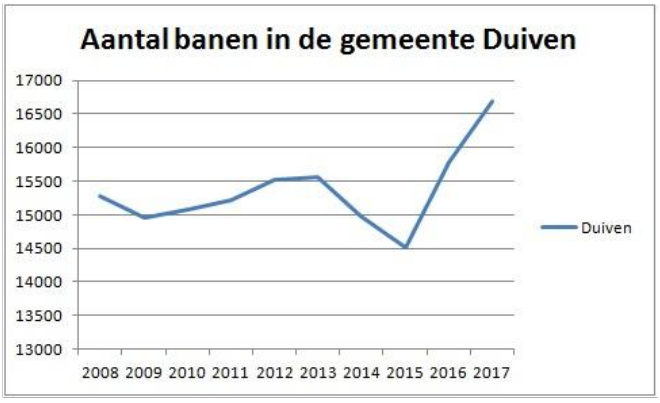

Figuur 1: Bron: Provinciale werkgelegenheids enquête Gelderland.

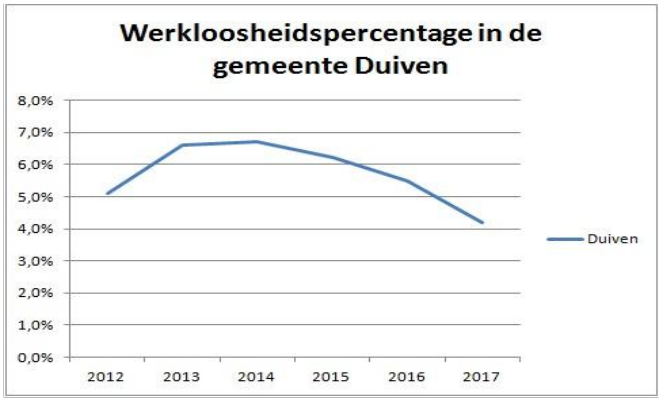

Figuur 2: Bron: website 'Waar staat je gemeente'.

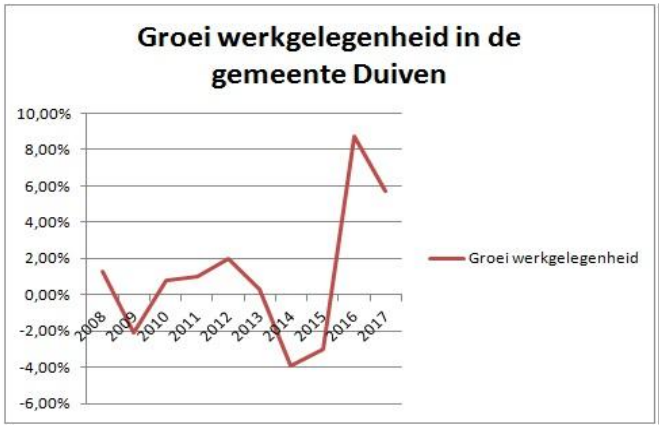

Figuur 3: Bron: Statistisch zakboek Gelderland

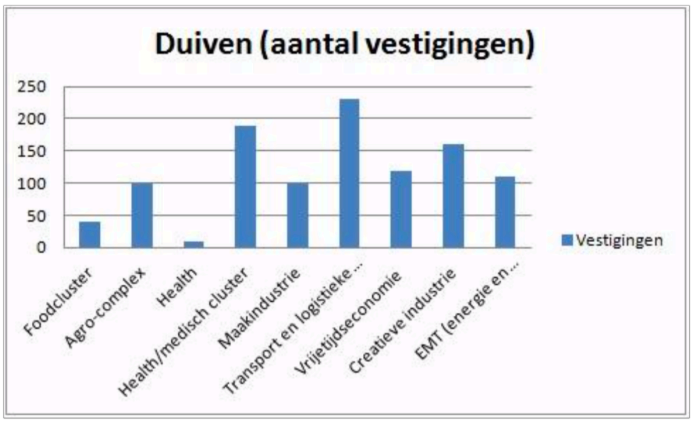

Figuur 4: Bron: Statistisch zakboek Gelderland

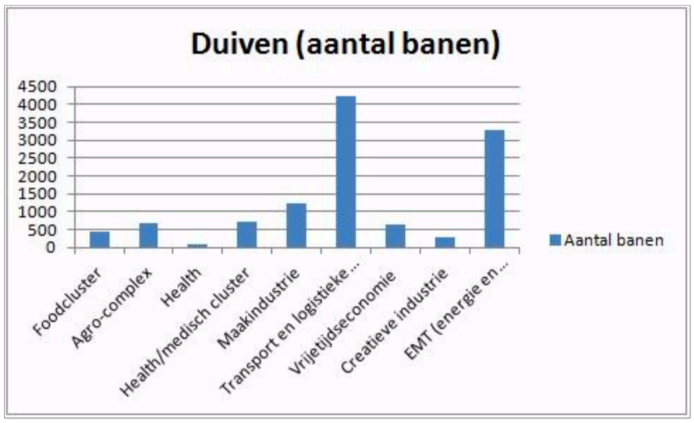

Figuur 5: Bron: Statistisch zakboek Gelderland

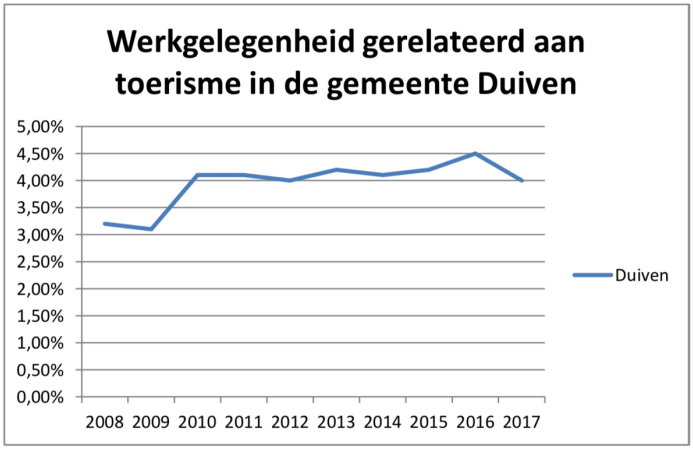

Figuur 6: Bron: Statistisch zakboek Gelderland

Gemeente Westervoort

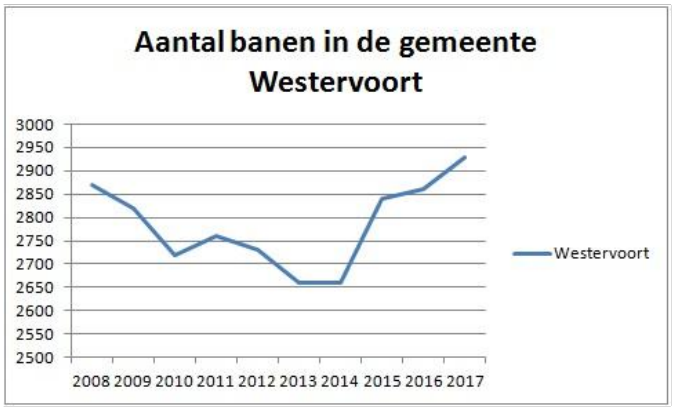

Figuur 1: Bron: Provinciale werkgelegenheids enquête Gelderland.

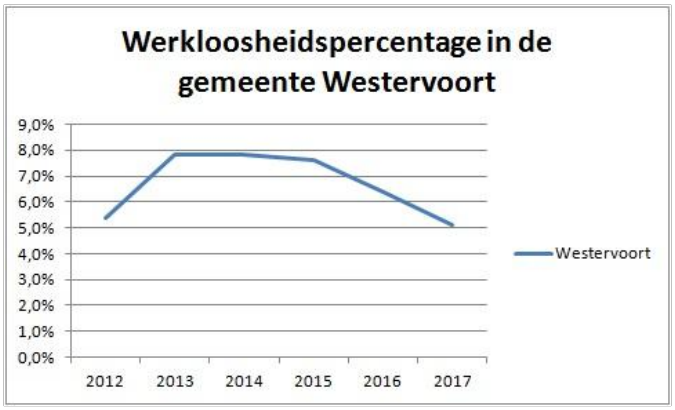

Figuur 2: Bron: website 'Waar staat je gemeente'.

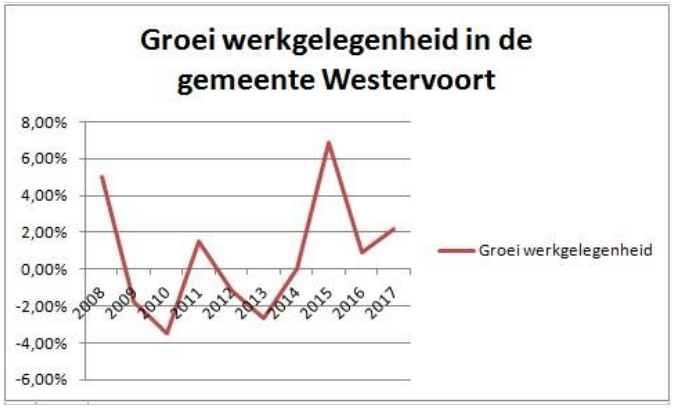

Figuur 3: Bron: Statistisch zakboek Gelderland

Figuur 4: Bron: Statistisch zakboek Gelderland

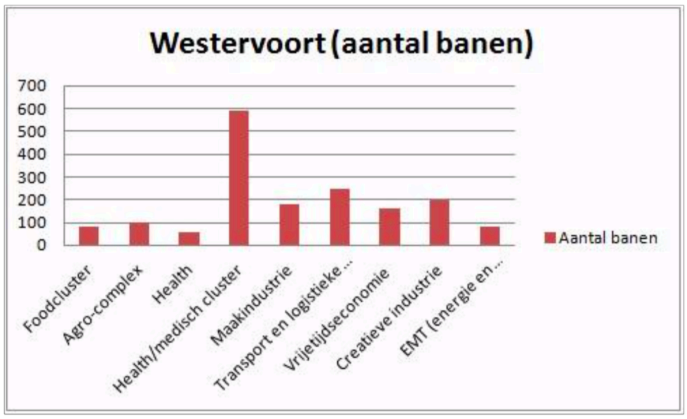

Figuur 5: Bron: Statistisch zakboek Gelderland

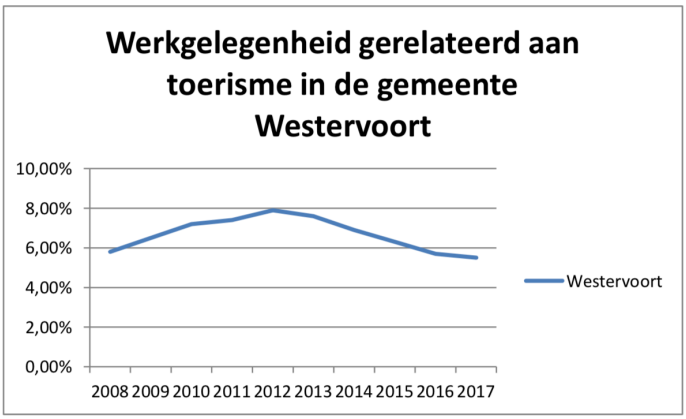

Figuur 6: Bron: Statistisch zakboek Gelderland

Gemeente Doesburg

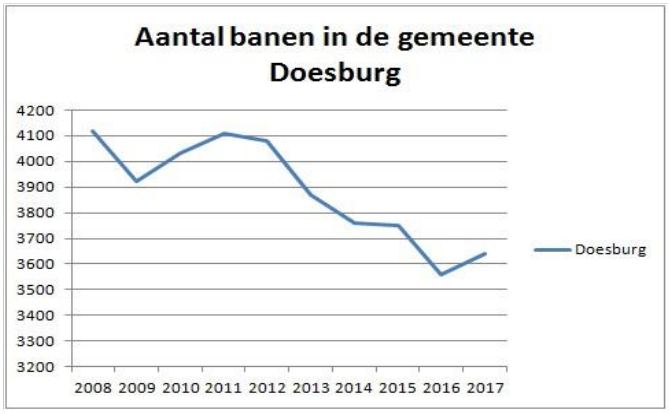

Figuur 1: Bron: Provinciale werkgelegenheids enquête Gelderland.

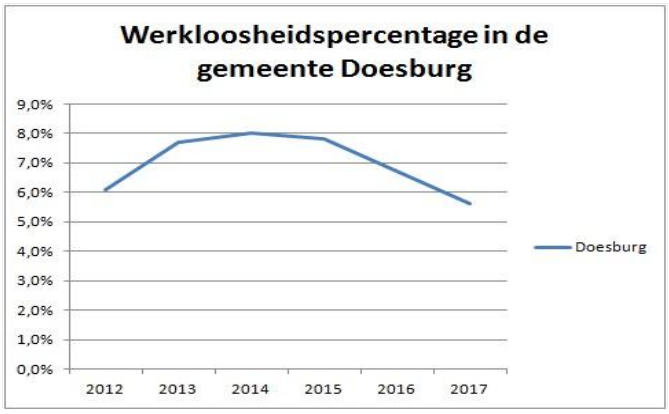

Figuur 2: Bron: website 'Waar staat je gemeente'.

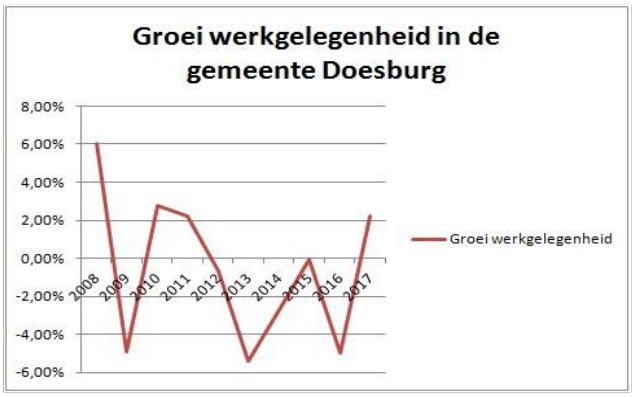

Figuur 3: Bron: Statistisch zakboek Gelderland

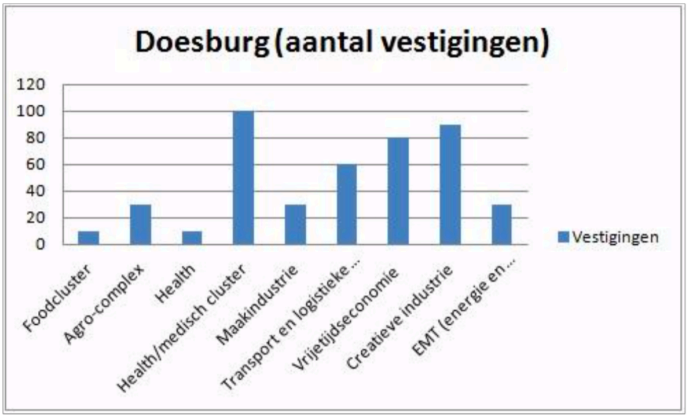

Figuur 4: Bron: Statistisch zakboek Gelderland

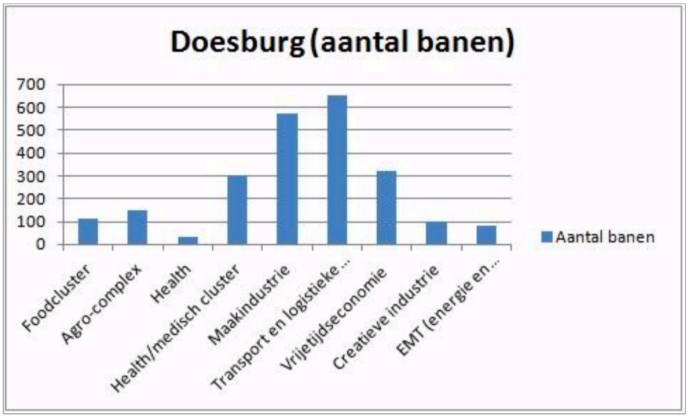

Figuur 5: Bron: Statistisch zakboek Gelderland

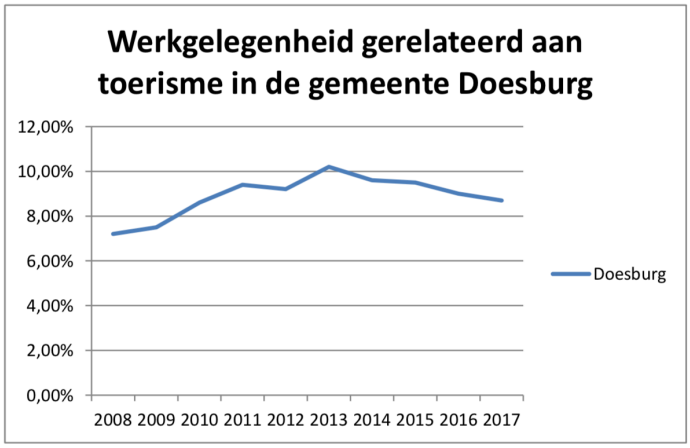

Figuur 6: Bron: Statistisch zakboek Gelderland

C. WERKGELEGENHEID GERELATEERD AAN TOERISME

		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Doesburg	Aandeel recreatie en toerisme in werkgelegenheid [%]	9,4%	9,2%	10,2%	9,6%	9,5%	9,0%	8,7%
	Banen recreatie toerisme [aantal]	390	380	390	360	360	320	320
Duiven	Aandeel recreatie en toerisme in werkgelegenheid [%]	4,1%	4,0%	4,2%	4,1%	4,2%	4,5%	4,0%
	Banen recreatie toerisme [aantal]	630	630	650	620	620	720	660
Montferland	Aandeel recreatie en toerisme in werkgelegenheid [%]	8,5%	8,9%	8,6%	8,9%	9,0%	8,5%	8,4%
	Banen recreatie toerisme [aantal]	1.200	1.270	1.200	1.220	1.250	1.200	1.200
Zevenaar	Aandeel recreatie en toerisme in werkgelegenheid [%]	5,8%	5,4%	5,5%	5,5%	6,0%	6,5%	7,2%
	Banen recreatie toerisme [aantal]	1.060	990	1.000	990	1.080	1.200	1.190
Westervoort	Aandeel recreatie en toerisme in werkgelegenheid [%]	7,4%	7,9%	7,6%	6,9%	6,3%	5,7%	5,5%
	Banen recreatie toerisme [aantal]	200	220	200	180	180	160	160

Bron: PWE 2017, Statistisch zakboek provincie Gelderland.

D. GESPREKSVERSLAGEN MKB

GESPREKSVERSLAG MKB DUIVEN 12 APRIL 2018

Gesproken met: Richard Rigter namens MKB Duiven.

Onderwerp: inbreng MKB Duiven t.b.v economische visie Liemers

Dhr. Rigter is blij dat er een economische visie komt. Goed dat de gemeenten hierin samenwerken met het bedrijfsleven.

Wat zijn de meest kansrijke of belangrijke thema's voor dit gebied?

1. Logistiek
2. Grootschalige detailhandel en retail
3. Onderwijs en arbeidsmarkt

In Duiven gaat het economisch goed maar er moet wel worden gedacht aan de lokale ondernemers. Het is jammer dat de overheid niet altijd het goede voorbeeld geeft bij aanbestedingen of bv. social return.

MKB Duiven vindt samenwerking in de Liemers belangrijk, maar vergeet ook niet dat wij onderdeel zijn van een grotere regio en bv. kansen in Duitsland laten liggen. De randstad loopt vol en daarmee wordt dit gebied steeds interessanter. Maar wel met unieke kwaliteit, dus ook zo profileren.

Duiven blijft graag betrokken bij het vervolg.

SERVEON
BESTUURSONDERSTEUNING
PROJECTMANAGEMENT

GESPREKSVERSLAG MKB MONTFERLAND 15 MEI 2018

Gesprek met Bas Loeters, bestuurslid van MKB Montferland

Onderwerp: inbreng Montferland t.b.v. economische visie Liemers.

De vereniging heeft bijna 200 leden en heeft vooral netwerken en kennisdelen als doel. Niet zozeer belangenbehartiging, maar bij bepaalde onderwerpen zet het bestuur zich daar zeker voor in. Bijvoorbeeld de Outlet Zevenaar, toen eenmaal duidelijk was dat die er kwam heeft het bestuur zich ingezet voor een positieve benadering en het benutten van kansen. Montferland is een verbindingsgemeente en moet zich daar ook bewust van zijn. Niet andere regio's de rug toekeren of alleen meedoen als het beter uitkomt. Wees een betrouwbare partner in alle richtingen.

Algemeen

Goede samenwerking in de Liemers. Dit moet blijven, bijvoorbeeld de B2B beurs is hieruit voortgekomen. Er zijn goede contacten door het voorzittersoverleg Liemers. Mooi dat er een economische agenda is.
Het ontbreekt niet aan goede initiatieven in de Liemers maar soms wel aan slagkracht. Probeer ook de samenwerking met omliggende regio's en de steden te versterken want ondernemers hebben daar alle belang bij.

Belangrijke punten voor Montferland zijn:

Glasvezel. gelukkig is de eerste hobbel al genomen nu de vraagbundeling geslaagd is.

Logistiek. Uiteraard vanwege de ligging en toekomstige aansluiting A12-A15. Er zijn wel twijfels over haalbaarheid DocksNLD2 nu de provincie bedrijventerreinen wil schrappen.

Lokale economie stimuleren. Wees creatief en zorg dat er voldoende opgeleid personeel voorhanden is. Er blijft voldoende werk, aan ondernemers de taak om de kansen te pakken.

Vrijetijdseconomie. Zeker een sector die opkomt en waar nog meer uitgehaald kan worden. Voorbeeld: openingstijden VVV afstemmen op de bezoeker. Hier en daar kan de slagkracht nog beter worden georganiseerd in de regio.

MKB Montferland blijft graag betrokken en ziet de uitnodiging voor de bijeenkomst in juni graag tegemoet.

SERVEON
BESTUURSONDERSTEUNING
PROJECTMANAGEMENT

GESPREKSVERSLAG MKB ZEVENAAR 16 APRIL 2018

Gesproken met Nico Peters namens MKB Zevenaar.

Onderwerp: inbreng MKB Zevenaar / Rijnwaarden t.b.v economische visie Liemers

Dhr. Peters benadrukt de historie van het gebied. Met name Rijnwaarden heeft veel last gehad van de sluiting van de steenfabrieken. Daardoor kwam 10% van de beroepsbevolking thuis te zitten. Het is niet zo makkelijk om ineens nieuwe banen de creëren voor mensen. Nu is het vooral vrijetijdseconomie waar groei wordt verwacht. Maat dit wordt ook overschat. Van fietsers die een kopje koffie drinken ontstaat geen werkgelegenheid. De overnachtingshaven is een goede ontwikkeling maar het niet doorgaan van de terminal een gemiste kans.

Bereikbaarheid is zeer belangrijk. Het buitengebied mist glasvezel. Daarnaast moeten er meer geschikte opleidingen komen ook voor startende ondernemers. Ervaren ondernemers moeten openstaan voor samenwerken met de nieuwe generatie. In de bouw wordt veel personeel uit Duitsland gehaald, maar dit kan nog veel beter. Ga daarbij uit van het individu. Gewoon persoonlijk contact zoeken en en relatie opbouwen.

Het sluiten van de gaskraan is zowel een kans als een bedreiging. Ga hier creatief mee om. Als wij hier iets mee willen moeten er echt meer speciale opleidingen voor komen en kennis bij installatiebedrijven. Hou dit lokaal zodat er duurzame werkgelegenheid uit komt.

Wat zijn de meest kansrijke of belangrijke thema's voor dit gebied?

1. Logistiek
2. Grensoverschrijdend werken
3. Onderwijs en arbeidsmarkt

De komst van de outlet is mooi maar MKB Zevenaar ziet de economische kansen die daaruit voortvloeien voorlopig beperkt.

In de Liemers moet meer worden samengewerkt, elkaar succes gunnen. En de overheid moet het gebied niet vergeten, laten wij eerlijk zijn er is de afgelopen jaren veel te weinig geïnvesteerd, het ligt tegen Duitsland aan en daardoor is het soms een beetje vergeten gebied. Dit hebben wij ook aan onszelf te danken. Wij moeten onszelf beter profileren.

SERVEON
BESTUURSONDERSTEUNING
PROJECTMANAGEMENT

GESPREKSVERSLAG WESTERVOORT 15 MEI 2018

Gesproken met Bert Jansen namens Ondernemend Westervoort

Onderwerp: inbreng mkb Westervoort t.b.v. economische visie Liemers

De vereniging heeft ongeveer 90-100 leden en is wisselend van samenstelling dus een goede vertegenwoordiging van de ondernemers in de gemeente. Typerend is wel dat niet ieder bedrijf ook hier gevestigd is maar wel de eigenaar/ondernemer bv. woonachtig is in Westervoort. Dhr. Jansen geeft aan ca. 2 keer per jaar overleg te hebben met de gemeente en dat gaat goed. Wel is hij benieuwd naar de stand van zaken van de economische visie van de gemeente want daar heeft hij al heel lang geen terugkoppeling van gehad.

Positief dat de gemeenten in de Liemers economisch samenwerken. Wel moet er aandacht voor het lokale blijven. De samenwerking met Duiven is ook aangehaald waardoor nu ook gezamenlijk evenementen worden georganiseerd. Specifiek voor bedrijventerreinen is de samenwerking Ambacht met als doel het bedrijventerrein te revitaliseren.

Aandachtspunt voor Westervoort is het inkoop beleid (aanbestedingen). Hier is al vaak overleg over geweest en de gemeente zou terugkoppelen hoe hiermee om wordt gegaan (bv. wat wordt lokaal gegund en wat niet). Het gaat er niet om dat iedere euro in de gemeente blijft maar er moet in ieder geval wel communicatie over zijn!

De vereniging blijft graag betrokken, graag ontvangen zij een concept. Dit was ook zo afgesproken met de economische notitie van Westervoort. Er is een groepje van meedenkende ondernemers die graag helpen. Zien uitnodiging voor 28 juni graag tegemoet.

SERVEON
BESTUURSONDERSTEUNING
PROJECTMANAGEMENT

VERSLAG SID DOESBURG 17 MEI 2018

Gesproken met Linda van der Maat, Voorzitter SID.

Onderwerp: inbreng economische visie de Liemers

Bij de SID zijn de 11 grotere werkgevers van de gemeente aangesloten waaronder Rotra en Ubbink. Doel van de SID is netwerken en verbinding met de gemeente leggen. Over het algemeen liggen de meeste contacten qua netwerk wel naar de Achterhoek. Voor bv. Rotra is de Liemers wel weer interessanter. In de Achterhoek is ook een club van samenwerkende industriële kringen. Contacten met o.a. Lindus ook belangrijk.

Innovatie makelaar in de Achterhoek, loopt via Oost NL. Waarom heeft de Liemers dit niet, zou er niet een innovatiehub gecreëerd kunnen worden op basis van dit idee? Het concept werkt.

Het besef is er dat Doesburg het qua huisvesting van logistieke bedrijven niet alleen kan. Liemers is logistieke hotspot. Hier wordt wel actief de verbinding gezocht. Regio moet hierin samenwerken. Vanuit de gemeente is er ook besef dat er iets geboden moet worden aan deze bedrijven om te kunnen groeien.

SID ziet nog kansen in het Hanzesteden verhaal. Dit is meer dan folklore, Hanzesteden zijn immers ook ontstaan als logistieke hotspots. Hier kan de Liemers in meeliften. Samen het verhaal uitdragen.

Qua duurzaamheid is er zeker een grote ambitie bij de bedrijven van de SID. In de Achterhoek pakt VNO-NCW dit goed op voor met name kleinere bedrijven. Die hebben vaak behoefte aan best practices en ondersteuning. Is misschien een voorbeeld voor de Liemers.

Arbeidsmarkt: laat bedrijven gewoon in de kaartenbak van de gemeente meekijken. Het loopt vaak over teveel schijven. Zie het 100.000 banen plan.

Ander idee is een pool opzetten van studenten. Graafschap college doet dit maar het is vaak te laat. Laat bedrijven in vroeg stadium meepraten over wat ze over enkele jaren nodig hebben. Suggestie om hier kennis makelaar of hubfunctie voor in te zetten.

Young professional netwerk: hier kan regionaal veel mee worden gedaan. Zet de regio kortom als knooppunt neer en geeft het ook een fysieke plek, waar kennis bij elkaar wordt gebracht. Dit is ook een visitekaartje voor andere regio's en Duitsland.

De SID denkt graag mee bij het vervolgproces en pleit voor een link met Arnhem-Nijmegen en de Achterhoek.

E. VERSLAG WERKSESSIE ECONOMISCHE VISIE

28 JUNI 2018

Onderdeel van het interactieve proces om te komen tot de economische visie regio De Liemers was een bijeenkomst die was georganiseerd in het gemeentehuis te Zevenaar. Tijdens de bijeenkomst zijn de vier centrale thema's aan de hand van thematafels besproken met een afvaardiging vanuit het onderwijs, overheid en bedrijfsleven. De Liemerse ondernemersverenigingen, koepelorganisaties, onderwijsinstellingen, bestuurders en betrokken ambtenaren waren uitgenodigd. Er waren 38 personen aanwezig, een mooie opkomst voor een constructieve middag. Hieronder staan per thematafel de inleidende context en de stellingen vermeldt zoals die zijn gebruikt om de discussie te kunnen voeren, vervolgd door de (samenvatting) van de opbrengst. De opbrengst is integraal verwerkt in de visie en uitvoeringsagenda. Sommige punten als aanbeveling, andere punten als constatering of ambitie voor de toekomst. De aanwezigen vonden het belangrijk om in deze setting regelmatig met elkaar in gesprek te blijven. Het feit dat er over economische samenwerking gesproken wordt en dat men elkaar kent en weet te vinden in de Liemers is net zo belangrijk als de inhoud!

THEMA: RETAIL

Vragen/stellingen

- Hoe verbinden wij de grootschalige detailhandel van Duiven e.o. met de komst van de outlet en de dorpscentra?
- Zijn er mogelijkheden voor verbreding van de openingstijden?
- Evenementen mogen alleen als ze in het profiel van de Liemers passen.
- Het winkelaanbod in de dorpscentra moet breder en innovatiever.
- Er moet een ondernemersfonds/centrumfonds voor winkeliers komen in elke gemeente.
- Wij moeten het winkelaanbod gaan herstructureren.
- Hoe gaan wij als regio om met de enorme groei van e-commerce?

Opbrengst

- Er zijn aparte doelgroepen in de retail (dagelijks, niet dagelijks) en sluit niet de ogen voor kansen.
- Koppeling met retail en vrijetijdseconomie is belangrijk.
- Kijk of iedere kern een eigen identiteit kan ontwikkelen. De ondernemersverenigingen zijn hiervoor primair aan zet. De samenwerking moet op orde zijn.
- Koppel perifere detailhandel (o.a. cluster in en om het huis Duiven) aan de outlet Zevenaar.
- Zorg voor compacte binnensteden en een goede beleving voor de consument.
- Aanhaken op de branding van de outlet in NL en DL.
- Ondernemers moeten het gezamenlijk belang inzien.
- Per kern moeten er bepaalde basisvoorzieningen zijn, dat vereist ook regionaal afstemmen over bovenlokale voorzieningen.
- Zijn er mogelijkheden voor een grootschalige ontwikkeling zoals een pretpark?
- De regio de Liemers is te bescheiden. Zegt ook niet wat het doet. Wij zijn een “tussenregio”. Dat is jammer. Je kunt hier mooi wonen, er is ruimte en de verbindingen zijn uitstekend.

THEMA: VRIJETIJDSECONOMIE

Stellingen/vragen

- Bij nieuwe initiatieven (camping of B&B beginnen) moeten wij kijken of dat in het regionale profiel past.
- Bestaande voorzieningen die kwalitatief niet voldoen moeten gestimuleerd worden om een slag te maken.
- De bestaande route structuren zijn wel / niet op orde. Waar moet nog een tandje bij? Wandel/ fiets/varen?
- Is er draagvlak voor een regionaal uitvoeringsbureau wat ondernemerschap/innovatie stimuleert door bijeenkomsten of coaching te organiseren?
- Hoe kan de Liemers aansluiten bij het verhaal van de Hanzesteden? Hier is ook een link met de logistieke sector.

Opbrengst

- DNA de Liemers benadrukken, historisch. Dit is onderscheidend ten opzichte van Veluwe en Achterhoek.
- Er zijn verschillende soorten vrijetijdseconomie. Kans is het shoppen, dagje outlet en PDV.
- Kracht van het water wordt onderschat, recreatieve mogelijkheden.
- Regio beter op de kaart zetten, branding.
- Combinaties maken tussen verschillende sectoren.
- Cultuur en verenigingsleven is onderscheidend, de evenementen moeten beter gecommuniceerd worden.
- Gemeenten moeten ook kijken naar initiatieven die de regio bekender maken, denken in kansen.
- Wat is het aanbod? Dit inventariseren en doelen stellen.
- Speel in op de bezoekers, bijvoorbeeld Duitse menukaarten.
- Er is te weinig creativiteit bij ondernemers en ze moeten meer samenwerken.
- Het gebied optimaal benutten (water, Hanzestad, natuur) en de historie (Romeins).
- Meer bekendheid door informatie te centraliseren, nu teveel verspreid. Ook voorbeeld, bruine ANWB borden voor bijzondere plekken
- Samenwerking tussen verschillende sectoren, wat is er momenteel (toeristische informatie bundelen).
- Aanbod is niet onderscheidend genoeg.
- Poort van de Liemers (idee)
- Openbaar vervoer schiet te kort (geen kaarten te koop in de bus en aanbod), taxi's ook te weinig.
- Overheid moet innovatieve ideeën meer stimuleren.
- Focus aanbrengen in Liemers verband vanuit een Visie (Zevenaar is hiermee gestart)
- Innovatieve ondernemers zijn er wel, maar te weinig;

- Men weet onvoldoende dat dit een interessant gebied is;
- Gemeente moet vergunningen faciliteren & meewerken;
- Overheid moet innovatieve ideeën meer stimuleren.
- Gemeenten moeten meer samen uitdragen: dit zijn wij, de Liemers.

THEMA: LOGISTIEK EN MAAKINDUSTRIE

Vragen/stellingen:

- De sector logistiek moet zich beter organiseren samen met de overheid.
- Promotie en acquisitie van de logistieke positie van de Liemers moet beter.
- Kansen zijn ruimtes voor innovaties in transport denk aan “smart mobility”. Zijn er ideeën waar en hoe wij die vorm kunnen geven?
- Moet er geïnvesteerd worden in laadpalen en / of LNG stations? Waar?
- Kunnen wij de mogelijkheden van multimodale locaties (spoor/water/weg) beter benutten?

Opbrengst

- Er is een groot verschil tussen maakindustrie en logistiek. De maakindustrie wil dingen beter maken of er meer maken. Logistiek heeft de focus om klanten zo goedkoop mogelijk te bedienen. Die gaan sneller naar de concurrent.
- Helaas is er weinig interactie tussen de twee sectoren. Streven van het LILA is om meer openheid te creëren en bij elkaar een kijkje in de keuken te nemen. Waardoor het wantrouwen afneemt.
- Samenwerking is niet overal op orde. Binnen de maakindustrie is dat beter, men kent elkaar goed en vertrouwt elkaar. In de logistieke sector niet, daar ziet men elkaar nog teveel als concurrenten.
- Samenwerking is wel degelijk nodig want economie is niet alleen geld verdienen, het draagt ook bij aan de samenleving. Daarom is het zo belangrijk om een prettig onderling klimaat te hebben, ook in de logistieke sector.
- Om te kunnen verduurzamen is het ook nodig samen te werken, anders gaan wij die slag nooit maken.
- Gelderland loopt achter op Brabant wat betreft samenwerking en logistieke kansen. Dag van de Logistiek was in Brabant, halen wij nu richting onze kant.
- Niet verduurzamen betekent een directe achterstand op de economie, zie trends en ontwikkelingen. Duurzaamheid en energy neemt exponentieel toe. Waar zitten de Liemerse bedrijven die hierin voorop lopen?
- Co-financiering voor energieopwekking of besparing heeft direct effect omdat de investering nu nog niet altijd direct is terug te verdienen.
- Smart mobility: is een grote kans voor de Liemers, bedrijven in logistiek zijn hier goed in. Wel ruimte nodig, dus niet schrappen in ruimte op bedrijventerreinen!

- Bij laden en lossen kan het efficiënter, en het combineren van vrachten. Duurzaamheid is óók efficiency.
- De consument is wellicht bereid meer te betalen als het product of de bezorging echt duurzaam is.
- In de Liemers zijn te weinig creatieve banen. Door het uitdragen van onze unique selling points trek je ook meer creatievelingen naar de Liemers. Niet alleen focussen op arbeid.
- De haven van Emmerich wordt gepromoot. Terwijl Doesburg ook een haven heeft die van economisch belang is. Gek dat wij dat niet meer promoten.

THEMA: ARBEIDSMARKT

Vragen/stellingen:

- Beroepsbevolking moet wendbaarder worden gemaakt voor komende veranderingen (automatisering).
- Is er draagvlak/ruimte voor een regionaal mobiliteitsfonds waar werkgevers en werknemers een beroep op kunnen doen?
- Welke rol spelen overheden hierbij?
- De komende energietransitie biedt grote kansen om voor een langere periode werk in de regio te organiseren. Hoe zorgen wij dat die kennis en ervaring niet elders vandaan moet komen?

Opbrengst

- Iedereen redeneert teveel vanuit het “eigen” belang. Overheden, Ondernemers en Onderwijs moeten duidelijke gezamenlijke doelen stellen en onderstrepen wat hen gezamenlijk bindt;
- Maak in de Liemerse Economische Visie de samenwerking concreet met een paar concrete projecten
- De Quick Wins zijn weg. Dus zul je veel beter je best moeten doen om mensen aan de slag te krijgen. Wij zoeken naar manieren om sociaal te ondernemen;
- Accounthouderschap is van belang. Zorg dat je je werkgevers kent. Zorg dat je je klanten kent. Zorg dat je de onderwijspartners kent. Niet 1 keer, maar blijvend bezoeken.
- Over wendbaarheid: kijk ook naar de mensen die nu wel op de arbeidsmarkt zitten en momenteel wel een baan hebben. Over 10 jaar van nu, doet iedereen wat anders. Beroepen vervallen, functies wijzigen, competenties veranderen. Daar moet je gewoon in je arbeidsmarkt beleid vanuit gaan, dat is een gegeven
- Werkgevers en werknemers zijn samen verantwoordelijk voor de wendbaarheid op de arbeidsmarkt.
- Onderwijspartners moeten beter communiceren. Bijvoorbeeld als wij een diploma uitreiken dan ben je dus geslaagd, proficiat!, maar je bent niet uitgeleerd! Communicatie daarover is heel belangrijk;

- Onderwijs moet inspelen op behoefte van werkgevers. En werkgevers moeten (tijdig!) aangeven wat ze van hun (toekomstige) werknemers aan vaardigheden en kennis nodig hebben. En ook hier geldt voor communicatie aan huidige studenten “u leert nu deze programmeertaal, maar over 2 jaar leert u weer een andere”
- Ondernemers moeten continu bevraagd worden: veranderd jullie diensten- of productieproces? En wat heb je dan nodig van je medewerkers?
- Meer naar competenties kijken in samenwerking met werkgevers: wat kan iemand wel en wat heeft het bedrijf nodig?
- Duurzame werkwijze is niet altijd de goedkoopste. Let dus ook op de sociale manier van inkopen van diensten als bijv. gemeente of andere overheid
- onderschat de arbeidsmarkt niet, die is mobiel. Duitsland kan dus kansen bieden. Leer alle kinderen Duits/stimuleer de Duitse taal. In deze regio biedt dat gewoon extra kansen;
- Graag als overheid de ondernemers vanaf 1 centraal punt bedienen met relatiebeheer en overleg: WSP. Niet met zijn allen iedere keer bij alle ondernemers verschillende signalen afgeven, dat werkt natuurlijk niet.
- Nu het economisch goed gaat moeten bedrijven anticyclisch ondernemen en zorgen dat werknemers ook betrokken zijn bij het wel en wee van de onderneming.
- Techniek heeft soms ten onrechte een vervelend imago. Bijvoorbeeld: niks voor meisjes om techniek te kiezen. Zeer onterecht overigens. Dus doe iets met dat imago! En blijf dat herhalen.
- Bij “tekortberoepen” zijn ouders heel belangrijk tijdens de keuze van de kinderen na voortgezet onderwijs. Dat is het moment om te communiceren en te beïnvloeden. Maak ook duidelijk dat er voor sommige opleidingen veel werk is!
- Maar hoe “binden en boeien” wij onze medewerkers? Antwoord: daarin zijn praktisch opgeleide mensen en hoog opgeleide mensen heel verschillend. Dat vergt dus een verschillende aanpak voor beide groepen. Praktisch opgeleide mensen, zoeken het in hun woonplaats en directe omgeving. Hoger opgeleid is vaker bereid om voor een baan te verhuizen
- Trend bijv. robotisering. Als je dat nu al ziet en weet, dan kun je daar op inspelen. Voorbeeld DHL daar werkt niemand meer in het magazijn want de bevoorrading gaat geheel via automatisering en robots. Dus magazijnmedewerkers “oude stijl” dat gaat nu terug lopen.
- ICT kennis is vorm van kennis die je op de gekste plekken tegen komt. Voorbeeld: de bouw. De traditionele bouwvakker, maakte zelf dingen en had beperkt of geen ICT nodig. Bouwvakker nieuwe stijl laat veel geautomatiseerd maken of installeren. En heeft dus ICT kennis nodig. Je zou eigenlijk min of meer verplichte scholing willen.
- Zijn alle stages wel nuttig. Soms zijn er langdurige “meeloop” stages. Belastend voor het bedrijf en levert de student niks op en het bedrijf ook niet.
- Overheid: wees niet te ambitieus als het gaat om arbeidsmarktbeleid en economie. je hebt gewoon als overheid in het krachtenveld een beperkte rol. Verbind ondernemers, overheden, onderwijs met elkaar.

DEELNEMERSLIJST 28 JUNI 2018

Abbing, Yvette (gemeente Zevenaar)	Lubbers, Chris (projectmedewerker Serveon beleid & advies)
Asperdt van, Bart (gemeente Zevenaar)	Maat van der, Linda (SID Doesburg)
Berings, Jeroen (Westervoort)	Maatkamp, Martin (ondernemer)
Beute, Matthijs (projectleider Serveon beleid &advies)	Meijers, Werner (gemeente Zevenaar)
Bindsbergen van, Bart (ondernemer Rebel Bikes)	Middelkoop, Tjeerd (ondernemer)
Bless, Wim (Liemerije)	Nabbe, Wim (Groene Allianties)
Brouwer, Nicole (Rotra Doesburg)	Pennings, Luc (Economic board AN)
Croes, Saskia (Liemers++)	Peters, Nico (MKB Zevenaar)
Dekker, Henk (Lindus)	Rensch van der, Jolanda (Provincie Gelderland)
Derksen, Hans (Westervoort)	Rigter, Richard (MKB Duiven)
Dinter van, Werner (gemeente Montferland)	Sessink, Patrick (gemeente Duiven)
Elfrink, Belinda (wethouder Zevenaar)	Sluiter, Hans (wethouder Westervoort)
Geurts, Sjoerd (Lindus magazine, projectgroep Liemers helemaal goed!)	Sol, Jacqueline (gemeente Montferland)
Groeneveld -Janssen, Jörgen (LILA)	Som, Martin (wethouder Montferland)
Groothedde, Wouter (ROC Rijn IJssel)	Thuiis, William (Technoplaza Liemers college)
Hekkers, Wilfred (RSD de Liemers)	Willemsen, Mark (gemeente Duiven)
Hiemstra, Peter (gemeente Zevenaar)	Woltering, Kees (FOZ ontwikkelcombi outlet)
Jacobs, Paul (Ondernemers centrum Duiven)	Zomerdijk, Henk (Bestuurlijk overleg Liemers++)
Klein de, Vivian (gemeente Zevenaar)	
Loeters, Bas (MKB Montferland)	

F. HAPPY HOUR LINDUS OVER ECONOMISCHE VISIE

Een mooie start van het proces was een bijeenkomst bij Lindus in februari 2018 waar ca. 85 aanwezigen op diverse stellingen mochten reageren. In onderstaande wordcloud is op fraaie wijze inzichtelijk gemaakt hoe het gezelschap de economie in de Liemers ziet. Opvallend is de prominente keuze voor logistiek en maakindustrie.

Figuur 1.
Wordcloud “Hoe ziet u de economie in de Liemers? door 85 aanwezigen bij Happy Hour Lindus, februari 2018.

Opvallend is dat lagere lasten (leges, belastingen etc.) niet heel hoog scoort. De ondernemers zien de gemeenten meer als samenwerkingspartner en accepteren kennelijk dat bepaalde financiële verplichtingen er bij horen. Deze uitkomsten zijn meegenomen in de keuzes in deze visie.

Figuur 2. Tabel uitkomst enquête samengesteld door 85 aanwezigen bij Happy Hour Lindus, februari 2018